

Борисов Ігор Вячеславович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-3055-013X*

ДО ПРОБЛЕМИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ЧЛЕНІВ КООПЕРАТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Тези присвячені дискусійній проблемі корпоративних прав членів кооперативних організацій.

Ключові слова: корпоративні права, корпорація, виробничий кооператив, обслуговуючий кооператив, споживчий кооператив, юридична особа.

Borysov Igor

*PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0002-3055-013X*

ON THE PROBLEM OF CORPORATE RIGHTS OF MEMBERS OF COOPERATIVE ORGANIZATIONS

The theses are devoted to the discussion of corporate rights of members of cooperative organizations.

Keywords: corporate rights, corporation, production cooperative, service cooperative, consumer cooperative, legal entity.

На законодавчому рівні термін «корпоративні права» вперше з'явився у Декреті Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1992 року «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств». Декретом було заборонено керівникам, заступникам керівників державних підприємств, установ і організацій, їх структурних підрозділів, а також посадовим особам державних органів, органів місцевого і регіонального самоврядування безпосередньо займатися підприємницькою

діяльністю, але не позбавляло їх права на отримання дивідендів від акцій, а також доходів від інших корпоративних прав (п. 5). Відповідно до Роз'яснення Кабінету Міністрів України щодо застосування цього Декрету під корпоративним правом розумілось право громадян на управління суб'єктами підприємницької діяльності й одержання дивідендів відповідно до своєї частки майна.

Не можна сказати, що сучасне законодавство суттєво змінило підхід до визначення корпоративних прав. Так, відповідно до ч. 1 ст. 167 Господарського кодексу України (далі – ГКУ) корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Аналогічне визначення корпоративних прав в господарських організаціях дано в Податковому кодексі України (пп. 14.1.90 п. 14.1 ст. 14).

Враховувати, що в вищенаведених статтях кодексів йдеться про корпоративні права учасників господарських організацій у широкому розумінні, а саме про юридичних осіб, які створені відповідно до Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), державні, комунальні та інші підприємства, які створені відповідно до ГКУ, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку (п. 1 ч. 2 ст. 55 ГКУ), можна стверджувати, що хоча ЦКУ і не дає легального визначення корпоративних прав, підхід законодавця до їх розуміння, зокрема, в корпораціях є тотожним. Так, відповідно до ч. 1 ст. 116 ЦКУ учасники господарського товариства мають право у порядку, встановленому установчим документом товариства та законом: брати участь в управлінні товариством у порядку, визначеному в установчому документі, крім випадків, встановлених законом; брати участь у розподілі прибутку товариства і одержувати його частину (дивіденди); вийти у встановленому порядку з товариства; здійснити відчуження частки (її частини) у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, у порядку, встановле-

ному законом; одержувати інформацію про діяльність товариства у порядку, встановленому установчим документом. Таким чином, корпоративні права характеризуються тим, що особа, яка є учасником (засновником, акціонером, членом) юридичної особи, має право на участь в управлінні господарською організацією та інші правомочності передбачені законом і статутними документами.

Однак, юридична особа – це не тільки підприємницькі товариства, а й непідприємницькі товариства та кооперативи. Між тим, якщо проблемні питання корпоративних прав учасників підприємницьких товариств розглядалися науковцями, то проблеми корпоративних прав членів кооперативних організацій все ще залишаються поза увагою науковців, хоча потреба в цьому існує, про що свідчить судова практика. Спробуємо розібратися у тому, чи виникають у членів кооперативів корпоративні права.

Відповідно до Закону України «Про кооперацію» існує декілька видів кооперативів – виробничий, споживчий та обслуговуючий. Виробничий кооператив – добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської (підприємницької) діяльності, що базується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків (ст. 163 ЦКУ; ст. 95 ГКУ; ст. 2 Закону України «Про кооперацію»). Ці кооперативи як і господарські товариства є підприємницькими товариствами, тобто вони здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між своїми учасниками (членами). Між тим на відміну від корпорацій-господарських товариств виробничий кооператив створюється засновниками шляхом їх об'єднання для участі особистим трудом в діяльності останнього (конститутивна ознака), тобто мета засновників – об'єднання їх зусиль та майнових пайових внесків для здійснення певної діяльності. Наслідком цього є те, що пайові внески виокремлюються з майна кожного з засновників, які втрачають право власності на них, і за рахунок цього створюється уособлена майнова база виробничого кооперативу, яка належить останньому на праві власності. Означена особливість в подальшому віднаходить свій розвиток в наступному: по-перше, розподіл прибутку виробничого кооперативу між

його членами відбувається, за правило, відповідно до трудової участі останніх в діяльності кооперативу, якщо інший порядок не встановлений статутом кооперативу (ч. 4 ст. 165 ЦКУ). В господарських товариствах це відбувається за принципом пропорційності до часток учасників у складеному капіталу (п. 1 ч. 2 ст. 137 ЦКУ), бо їх конститутивною ознакою являється наявність складеного капіталу поділеного на частки між учасниками. По-друге, в кооперативі кожний з його членів має один голос при вирішенні питань, що входять до компетенції загальних зборів членів кооперативу. Це право не може бути передано іншій особі (ст. 15 Закону України «Про кооперацію»).

Таким чином, можна визнати, що члени виробничого кооперативу набувають певні правомочності майнового та немайнового характеру, що зумовлені їх участю у створенні майна виробничого кооперативу.

Слід зазначити, що Закон України «Про споживчу кооперацію» не застосовує такий термін як споживчий кооператив. Первинною ланкою споживчої кооперації визнається споживче товариство, що представляє собою організацію громадян, які на основі добровільності членства і взаємодопомоги за місцем проживання або роботи об'єднуються для спільного господарювання з метою поліпшення свого економічного і соціального стану (ст. 5). Це вже непідприємницьке товариство, яке утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб України (вони діють через своїх представників) для організації торговельного обслуговування, заготівель сільськогосподарської продукції, сировини, виробництва продукції та надання інших послуг з метою задоволення споживчих потреб його членів. На відміну від виробничих кооперативів ці угруповання створюються виключно з метою задоволення матеріальних та інших потреб своїх членів, які не зобов'язані особисто брати участь у діяльності створюваних ними кооперативів, обмежуючи свою участь сплатою пайових та інших необхідних грошових внесків. При цьому член споживчого товариства має право: брати участь у діяльності товариства, обирати і бути обраним до його органів управління і контролю, вносити пропозиції щодо поліпшення діяльності товариства та усунення недоліків у роботі його органів і посадових осіб;

на перевагу у придбанні товарів і одержанні послуг у магазинах та інших підприємствах споживчої кооперації; одержувати частку прибутку, що розподіляється за результатами господарської діяльності між членами споживчого товариства відповідно до їх пайового внеску; бути прийнятим у першочерговому порядку на роботу в споживче товариство відповідно до освіти і професійної підготовки (ст. 6 Закону України «Про споживчу кооперацію»).

Таким чином, можна визнати, що члени споживчого товариства (кооперативу) набувають певні правомочності майнового та немайнового характеру, що зумовлені їх участю у створенні майна споживчого товариства.

Обслуговуючий кооператив – кооператив, який утворюється шляхом об'єднання фізичних та/або юридичних осіб для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності.

Цей вид кооперативу створюється з метою задоволення економічних та соціальних потреб своїх членів на основі поєднання їх особистих та колективних інтересів, поділу між ними ризиків, витрат і доходів, розвитку їх самоорганізації, самоуправління та самоконтролю. Щодо видів економічної діяльності, то засновники кооперативу обирають їх самостійно, виходячи з існуючої Класифікації видів економічної діяльності. Проте, кооператив надає послуги іншим особам в обсягах, що не перевищують 20 відсотків загального обороту кооперативу.

При цьому обслуговуючий кооператив незалежно від напрямку його діяльності є господарською організацією – юридичною особою, яка здійснює некомерційну господарську діяльність з моменту державної реєстрації на підставі закону та свого статуту, а члени обслуговуючого кооперативу незалежно від напрямку його діяльності є носіями корпоративних прав.

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що незалежно від виду кооперативу його члени набувають корпоративних прав.